

Nachtvlindermonitoring in Limburg

Interview met Ernest van Asseldonk

Tekst: Joost Geraets In 2006, een jaar voordat de bekende veldgids 'Nachtvlinders' van Waring en Townsend uitkomt, begint Ernest van Asseldonk actief met het vangen van nachtvlinders in eigen tuin. Al snel maakt hij zijn eigen nachtvlinderval. In 2007 krijgen Jan Boeren, Guido Verschoor en Ernest onafhankelijk van elkaar hetzelfde idee: nachtvlinders in eigen tuin monitoren.

Nadat ze daarover van gedachten hebben gewisseld, starten ze samen een klein project. Daarna zetten ze in 2008 het Nachtvlindermonitoringsproject Limburg op. Binnen dit project worden, op een gestandaardiseerde manier, nachtvlinders gemonitord in tuinen in Limburg.

Samen met Jan richt Ernest in 2007 Stichting Koekeloere op. Deze stichting doet onderzoek naar de flora en fauna in het Nationaal Park De Meinweg en ondersteunt en stimuleert naast monitoringsprojecten onder meer de bouw en verdere ontwikkeling van nachtvlindervallen.

Ernest: "Voordat Jan en ik ons met nachtvlinders bezig gingen houden, hebben we onder meer dagvlinders gemonitord. Daarna volgden de dagactieve nachtvlinders

en vervolgens was de stap naar de nachtvlinders niet groot meer. Uit de dagvlinderperiode staat het verdwijnen van de heivlinder op De Meinweg mij het meest bij. Deze wordt daar nog zelden waargenomen. De laatste waarneming is van 2007".

Nachtvlinders in eigen tuin

Behalve in zijn eigen tuin in Wessem vangt Ernest ook nachtvlinders in de tuin van zijn schoonouders in Neeritter (Midden-Limburg). Inmiddels heeft hij honderden soorten gevangen en weer losgelaten. "Na de eerste vangst in 2007 van een coniferenuil in mijn eigen tuin in Wessem, de eerste in Limburg, zag ik deze in de jaren daarna opduiken in de waarnemingen van de andere deelnemers in het tuinenproject. Inmiddels wordt deze uil op verschillende plaatsen in Limburg regelmatig waargenomen. De ligging van Wessem aan de Maas is mogelijk van invloed op het opduiken van soorten die elders nog weinig of niet voorkomen". In Neeritter heeft Ernest de opkomst en geleidelijke neergang van de eikenprocessierups goed kunnen volgen. Van 150 gevangen exemplaren op één avond in 2008 via 750 exemplaren het jaar erna naar enkele per avond de laatste paar jaar. Een verrassende vangst in Neeritter was de witvlekbosrankspanner, een typische soort voor Zuid-Limburg.

Monitoring

In 2008 is het nachtvlindermonitoringsproject Limburg van start gegaan. Ernest: "Gemiddeld zijn er jaarlijks circa 20 deelnemers; de vaste kern bestaat uit ongeveer 15 mensen. De deelnemers zetten in hun eigen tuin, in 15 voorkeursweekenden, hun nachtvlinderval en/of laken om nachtvlinders te vangen of waar te nemen en dus te monitoren. Een enkele enthousiasteling, - ikzelf ook - vangt in twee tuinen. Al in het eerste jaar van deelname ving Ben Mattheij meer dan 250 soorten in zijn tuin in Horn! Het kan dus heel snel gaan".

De eerste jaren zijn alle waarnemingen binnen het project bijgehouden in spreadsheets. Deze waarnemingen - inmiddels een kleine 50.000 - uit de periode 2008 tot en met 2013, worden momenteel uitgewerkt tot een themanummer van het Natuurhistorisch Maandblad, dat later dit jaar verschijnt. Het afgelopen jaar (2014) is de registratie binnen het project overgegaan naar het nieuwe nachtvlindermeetnet van De Vlinderstichting, evenals de validatie, het controleren van de waarne-

Ernest van Asseldonk bij een door hem ontworpen nachtvlinderval.

Bloeiende brem in Nationaal Park De Meinweg. Inzet: grijsgroene zomervlinder (onder) en bonte beer (boven).

mingen. Ook binnen dit meetnet kan het team alle waarnemingen van de deelnemers blijven volgen.

Vallen en opstaan

Ernest: "Al sinds ik met nachtvinders bezig ben bouw ik mijn eigen vallen. Eerst waren het houten, deels inklapbare kisten, nu zijn het handige kunststof bakken. Ook het ontwerp ontwikkelt zich. Nieuwe toevoegingen dit jaar worden een ventilator en schemerschakelaar".

Waren de eerste vallen alleen geschikt om binnen het bereik van een stopcontact te gebruiken, al snel volgden vallen die op accu's werken. Ernest: "We gingen van één liggende blacklight-lamp naar twee staande. Het toevoegen van een derde lamp bleek geen extra vangsten op te leveren. Het mixen van verschillende soorten lampen ook niet en ook LED-verlichting levert geen resultaat op. De vallen die werken met blacklight-balkjes kunnen worden uitgerust met accu's. Zo kun je ergens waar geen stroom is toch onderzoek doen, zelfs midden in natuurgebieden. De belangstelling hiervoor groeit. Mensen beginnen in eigen tuin en willen daarna in de natuur monitoren. Staatsbosbeheer ondersteunt dergelijke initiatieven op sommige plaatsen. Mensen en organisaties weten mij inmiddels te vinden: er zijn al zo'n tweehonderd vallen afgenomen. We werken niet alleen met vallen, maar ook met smeer en wijnkoord. Die lokken, vooral in het voor- en najaar, wanneer er nog niet zo veel nectar beschikbaar is, diverse soorten die niet op licht afkomen".

Bijzondere soorten in De Meinweg

Van 2010 tot en met 2013 konden met vallen die werken op een accu nachtvinders worden gevangen bij de Boschbeek. Uniek voor Nederland zijn de op De Meinweg voorkomende hoogveenaarduil en ook bijzonder zijn de kastanjebruine uilen. Ook een soort als de bonte beer wordt aangetroffen terwijl andere van vroeger bekende soorten nog niet zijn herontdekt: de gageluil, varenuil en de purperbeer. Opvallend soms zijn de explosies van een enkele soort op een specifieke plek zoals een keer de egale rietboorder.

Ernest: "Na de vangst van de zeldzame grijsgroene zomervlinder ben ik in 2014 specifiek in en bij bremstruwelen gaan zoeken. Dat leverde al snel ook soorten op als de zeldzame oranje bremspanner en de zeer zeldzame streephoutmot. De afgelopen jaren hebben we ongeveer tien soorten ontdekt die nooit eerder op De Meinweg waren waargenomen. Dat zal gedeeltelijk samenhangen met ons warmer wordende klimaat en het kan ook te maken hebben met de manier waarop nu wordt gemonitord."

Ervaringen en tips

Ernest wil graag wat ervaringen en tips delen. "Als het snel kouder wordt op een avond, kun je je net zo goed omdraaien. Dan vang je weinig. Broeierig, vochtig, bewolkt en warm weer zijn ideaal. Het mag best een beetje motregen. Een val opzetten op een relatief koude of winderige plek zal weinig resultaat opleveren. Dat hebben we getest, onder meer door op drie

Grijze heidezakdrager (*Sterrhopterix fusca*).

verschillende hoogtes in het landschap een val op te stellen: boven op een helling, halverwege de helling en in de slenk. In de slenk is het het koudst en daar vang je dan beduidend minder".

Algemene tip: gewoon beginnen! Ernest: "Laat je niet ontmoedigen door de hoeveelheid soorten, de meeste macronachtvlinders zijn prima te determineren aan de hand van de veldgids, via waarneming.nl en op vlindernet.nl. Het is gemakkelijker dan je misschien denkt. Dat je sommige spanners moeilijk of niet op naam kunt brengen, moet je in eerste instantie accepteren. Door ervaring kun je er steeds meer determineren". Toch is het niet altijd mogelijk een naam bij een nachtvlinder te vinden. Veel hangt af van de kwaliteit van de vlinder: is die vers of 'afgevlogen'? En van de kwaliteit van de foto's. "Vergeet nooit eerst een foto te maken voor determinatiedoeleinden", waarschuwt Ernest, die fotograferen als hobby heeft. "Daarna is er alle ruimte voor creativiteit. Zet de gevangen vlinder bijvoorbeeld op een blaadje."

Nieuwe projecten

Met Ernest over monitoren praten is zeer inspirerend. Altijd heeft hij ideeën voor onderzoeksprojecten en voor zijn nachtvlindervallen. Een uitgebreid onderzoek

in het dal van de Rode Beek zit in de planning. "In 2014 ben ik samen met Marc en Anita Poeth op kleine schaal met dit project gestart. Vanaf 2017 gaan we het project beekdalbreed uitvoeren. Van dit deel van De Meinweg zijn veel oude waarnemingen bekend. Het is de vraag of we in het verleden waargenomen soorten daar opnieuw kunnen vangen. De gageluil is ook hier een van de doelsoorten. Ook andere ongewervelden zoals kevers gaan we meer aandacht geven".

Ernest is in het bijzonder geïnteresseerd in de relaties tussen vlinders en hun biotoop. "Met kennis daarvan kun je ze ook beschermen en het beheer er op afstemmen". Nu al wordt Staatsbosbeheer van advies voorzien en krijgt Koekoelore het voorgenomen beheer ter inzage. Al enkele keren is het beheer aangepast naar aanleiding van de kennis die wordt ingebracht. Ernest: "Er valt nog zo veel te ontdekken!"

Meer weten over nachtvlindermonitoring?

Kijk op de websites: www.nachtvlindermonitoring.nl en www.stichtingkoekoelore.nl. De Vlinderstichting heeft ook een landelijk meetnet nachtvlinders opgezet. Meer informatie daarover is te vinden op www.vlinderstichting.nl